

Rudolf Steiner

Tri činnosti človeka (videnie, činnosť súvisejúca s rukami, chôdza) – uvedomovanie (výšky, šírky, hĺbky)

Prvú činnosť by som chcel nazvať totálny zrakový akt, ktorým je videnie, to je pozorovanie vonkajšieho sveta očami. Ako ešte uvidíte, skutočne tu ide o totálny zrakový akt, totiž o pozorovanie vonkajších objektov dvojicou našich očí.

Druhá činnosť súvisí s rukami. Ruky, upevnené na trupe, súvisia, v určitom zmysle, úplne so sústavou končatín. Napriek tomu majú určitý vnútorný vzťah aj k rytmickej sústave. Svojím zvláštnym nasadením v blízkosti rytmickej sústavy sú životnou funkciou rytmickej sústavy akosi pretvárané. Ako súčasť sústavy končatín sú teda súčasne prispôsobené aj onomu organickému životu, ktorý môžeme nazvať rytmický. A pretože máme ruky zavesené na tele akosi zvonka, môžeme si na nich objasniť mnohé, čo si na článkoch rytmickej sústavy, ktoré sú skryté vo vnútri, tak ľahko osvetliť nemôžeme. Majme teda na pamäti, že v rukách máme končatiny, ktoré sú, chcel by som povedať, pre svoje špeciálne umiestnenie v rámci ľudského organizmu, príslušnými životnými funkciami prispôsobené rytmickosti, ako ju možno pozorovať na spontánnom pohybe rúk. Všimnite si, ako gestikulácia voľne pohyblivých ramien a rúk vyjadruje naše city, ako vyjadruje to, čo súvisí s rytmickou sústavou. Týmto vyjadrovaním citov sú tieto končatiny, chcel by som povedať, pozdvižené o stupeň vyššie, než zodpovedá ich príslušnosti k sústave údov. Sú síce vyvinuté ako končatiny, nie sú však postavené do služby končatín, ako je tomu u zvierat. Prispôbením rytmickej sústave sú do služby končatín uvoľnené a stávajú sa, chcel by som povedať, nástrojom neviditeľnej reči (gestikulácia) vyjadrujúca ľudský citový život.

Tretiu činnosť vám chcem predstaviť ako to, čo pozorujeme v ľudskej chôdzi. Táto činnosť je v najvlastnejšom zmysle činnosťou sústavy ľudských končatín.

Nuž, predved'me si už raz skutočne vedecky pred svoju dušu trojnosť: videnie, voľný pohyb rúk a chôdzu.

Videnie dvoma očami:

Ak uvažujeme o videní v jeho totalite, pridáme na to, že videné sa úplne nezávisle na všetkej rozumovej činnosti javí najskôr v dvoch dimenziách (plošne). Vzhľadom k dimenzionalite vám môžem videné nakresliť na tabuľu (RS kreslí) jednoducho schematicky ako dve vzájomne kolmé súradnice (L), predstavujúce dve dimenzie (výšku a šírku). Aby to vyhovovalo neskôr odvodenému, obe tieto súradnice iba vybodkujem. Tým, že obe súradnice iba vybodkujem, chcem naznačiť aj skutočnosť, že si v priebehu videnia dvojrozmernosť videného vlastne vôbec neuvedomujeme a teda ani neberieme do úvahy.

S treťou dimenziou, ktorú môžeme nazvať hĺbková dimenzia, či jednoducho hĺbka, je tomu však trochu inak. Táto dimenzia, leží vždy v smere nášho pohľadu, ak pretiahneme os oka ako priamku vedenú zozadu dopredu. Tretia dimenzia nie je pred našou dušou hotová nezávisle na našom rozume, ako je tomu u predchádzajúcej dvojrozmernosti videného. Tretiu dimenziu môžeme realizovať len svojou vnútornou rozumovou činnosťou, aby sme to, čo prirodzene vidíme len plošne ako šírku a výšku, mohli doplniť o telesnú hĺbku (resp. hrúbku). Túto jemnú rozumovú činnosť však tiež neberieme na vedomie, pretože medzi našimi zvyčajne hrubšími telesnými aktivitami nášmu vedomiu uniká. Ak sa zaoberáme však vedome

jemnejšími činnosťami, tu si okrem iného môžeme tiež uvedomiť, že hĺbkovú dimenziu prežívame inak, než dimenziu výškovú a šírkovú. Tu už môžeme tiež pozorovať, akým spôsobom odhadujeme vzdialenosti, ako v zmysle hĺbkovej dimenzie odhadujeme vzdialenosť videného od nás. Ak teda plošnú dimenzionalitu videného vedome prehľbujeme na telesnú dimenzionalitu, tu k prirodzenému pohľadu očí pristupuje ešte niečo ďalšie.

Možno povedať, že ak zotrvávame vo vnútri svojho vedomia, tu nemôžeme povedať, akým spôsobom v oku vzniká výšková a šírková dimenzia. Výškovú a šírkovú dimenziu musíme jednoducho prijať tak, ako sa nám samy predkladajú, ako sú dané v našom zrakovom náhľade. Nie tak tretia hĺbková dimenzia. Preto tu jej súradnicu kreslím perspektívne ako plnú čiaru (zdanlivo ako diagonálu), čím chcem naznačiť, že táto hĺbková dimenzia je daná inak, je daná činnosťou, ktorá vplýva do vedomia, povedzme, ako činnosť polovedomá.

K tomu môžeme povedať: V akte videnia sú nám spočiatku dané dve čisto pomyselné dimenzie, dimenzie výšková a šírková. Ak prenikáme akt videnia myšlienkovu, dostaneme ešte hĺbkovú dimenziu, ktorá spočíva na súčinnosti vedomia s určitou polovedomou rozumovou operáciou. Preto anatomicko-fyziologický akt totálneho videnia, teda to, čo možno považovať za videnie bez súčinnosti rozumu, musíme ponímať tak, že videnému vlastne pripisujeme iba plochu, dva rozmery. Tretí rozmer videnia musíme pripísať súčinnosti mozgu, nie však len činnosti štyroch hrbolčekov, čo sú telesné orgány, na ktorých závisí náhľadová súčinnosť očí. Pokiaľ ide výhradne len o hĺbkovú dimenziu, musí byť anatomicko-fyziologická stránka veci pripísaná veľkému mozgu, ktorý nám sprostredkúva tiež voľové rozumové operácie. Až teraz môžeme o hĺbkovej dimenzii, chcel by som povedať, uchopenej už ľahko vedomím, pojednávať synteticky a analyticky. Ona patrí do oblasti toho, čo by som chcel nazvať vedomou synergiou prostredníctvom ľudskej hlavy.

Teraz prejdime od aktu videnia k inému aktu, ktorý vzniká súčinnosťou pohybu rúk. Prenikneme teraz do elementu, ktorý možno len veľmi ťažko uchopiť vedomím. Vždy sme si však mohli všimnúť toho, ak sledujeme náš citový život, čo sa prejavuje v gestách uvoľnených ramien a rúk. V gestikulácii voľných rúk si môžeme všimnúť súčinnosti s našimi citmi podobne, ako si všimame súčinnosti dvojice očí s rozumom, pri uvedomovaní si hĺbkové dimenzie.

Nuž, čo je vlastne tým, čo nášmu rozumu sprostredkúva hĺbkovú dimenziu?

Je to postavenie ľavého a pravého oka. Je to vzájomné prekríženie pretiahnutých os ľavého a pravého oka. Nakoľko sa toto prekríženie uskutoční vo väčšej či menšej vzdialenosti od nás samých (od našich očí), to závisí predovšetkým na rozumovom posúdení hĺbkovej dimenzie. Súčinnosť očí, ktorá je z vonku len veľmi málo viditeľná, je vlastným základom pre rozumové posúdenie hĺbkovej dimenzie.

Ak prejdeme teraz od súčinnosti očí s rozumom k súčinnosti ľudských rúk s citom, tu si pri vynaložení určitého úsilia môžeme uvedomiť, ako veľmi zreteľne sme už schopní rozlišovať v nasledujúcom: Ak pohybujeme rukami napríklad v horizontálnom kruhu, tu si môžeme všimnúť, ako sa tento krúživý pohyb rúk vedome odohráva iba v dimenzii vpravo-vľavo, v dimenzii, ktorú by som chcel označiť ako šírková.

Kto je schopný presnejšie analyzovať ľudský život, ten bude tiež vedieť, že všetko, čo posudzujeme vzhľadom k šírkovej dimenzii, súvisí s pocitmi, ktoré máme, keď si sami seba uvedomujeme ako človeka, ktorý svoju šírkovú dimenziu plne vymeriava svojou ľavou a pravou rukou. Tu citovo prežívame to, čo nazývame súmernosť, ktorej prežívanie sa odohráva predovšetkým v šírkovej dimenzii. Súmernosť šírkovej dimenzie je nám teda daná predovšetkým oným citom, ktorý nám plne sprostredkúva naša ľavá a pravá ruka.

Pocit našej vlastnej súmernosti je do nášho cítenia prenesený najmä pocitovaním zodpovedajúcich pohybov ľavej a pravej ruky, takže v týchto pohyboch rúk, patriacich k sebe, cítime existenciu súmernosti. Citové uchopenie šírkovej dimenzie sa potom prenáša do života

predstav, v ktorom následne tiež pozorujeme súmernosť. Nemali by sme však prehliadnuť, že uvedené posúdenie súmernosti šírkovvej dimenzie je v podstate niečím sekundárnym. Keby sme pozerali na niečo nesymetrického a nemali pritom pocit, že to zodpovedá súmernosti našej ľavej a pravej strany (ruky), tú by sme prežívali súmernosť len akosi vyblednuto, sucho, triezvo, rozumovo (abstraktne).

Vo všetkom tom, čo nám môže povedať súmernosť, žije správne iba ten, kto túto súmernosť môže tiež precítiť. Ako ľudia však môžeme precítiť súmernosť len tým, že si vždy trochu uvedomujeme spolupatričnosť pohybov ľavej a pravej ruky. O to, čo tu citovo prežívame, sa vlastne opiera všetko, čo môžeme prežívať vzhľadom k šírkovvej dimenzii.

Prostredníctvom svojich rúk si však môžeme obdobne uvedomiť aj to, čo sme vzhľadom k aktu videnia nazvali hĺbkovou dimenziou. Tak ako môžeme krížiť zameriavacie priamky nášho videnia, ony predĺžené osi našich očí, tak predsa môžeme prekrížiť aj naše ruky. Prekríženie rúk je, chcel by som povedať, akési hrubšie napodobenie aktu videnia. Sledovaním bodu, ktorý dostaneme prekrížením rúk, sa môžeme veľmi názorne vžívať do toho, čo je vlastne hĺbková dimenzia.

Ak prežívame komplexne to, čo máme vo svojej organizácii rúk, tu si musíme uvedomiť, že tu nemáme k dispozícii hotovú dvojrozmernosť, ako ju máme pri akte videnia, že tu nemáme hĺbkovú dimenziu k čomu pripojiť. Ak chceme schematicky naznačiť, čo vzhľadom k dimenzionalite u organizmu rúk vlastne vzniká (ich krúžením a prekrížením), tu musíme plnou čiarou nakresliť len dimenziu šírkovú (krúženie rúk) a hĺbkovú (prekríženie rúk). To, čo je tu akosi nevedome už hotové (podobne ako je dvojrozmernosť nevedome hotová v oku), je iba výšková dimenzia (RS vybodkováva čiaru).

Keď skrze svoju organizáciu rúk vykonávame svoje posunky, tu týmito posunkami vedome vyplňame plochu, danú hĺbkovou a šírkovou dimenziou. Výšková dimenzia zostáva v organizácii rúk akosi úplne v nevedomí, tak ako v akte videnia zostáva v nevedomí plocha daná dimenziou výškovou a šírkovou.

Aktom videnia si teda uvedomujeme iba hĺbkovú dimenziu (ktorú prekrížením rúk len napodobňujeme), pohybom rúk k nej pripájame uvedomenie šírkovvej dimenzie.

Nuž, kedy vlastne vstupuje do nášho vedomia aj výšková dimenzia?

Výšková dimenzia vstupuje do nášho vedomia aktom chôdze! Ak sa pohybujeme z miesta na miesto, potom sa vertikála výškovvej dimenzie neustále premiestňuje. Hoci je rozumové uvedomenie výškovvej dimenzie chôdze veľmi slabé, predsa nemožno prehliadnuť, že práve v tejto polovedomej rozumovej operácii spočíva možnosť, vziať túto tretiu dimenziu vôbec do úvahy. Iste, v hrubo vnímajúcom vonkajšom vedomí sotva berieme vertikálu výškovvej dimenzie do úvahy. Ak však pri chôdzi vykonávame svoje kroky ako akt vôle, tu s vertikálou výškovvej dimenzie vykonávame neustále vedomé zmeny. Môžeme teda povedať: Pri chôdzi je to, čo sa deje s výškovou dimenziou práve tak slabo vedomé, ako je pri akte videnia slabo vedomé to, čo sa deje s hĺbkovou dimenziou.

Skrátka, aktom videnia si uvedomujeme len hĺbkovú dimenziu, pohybom rúk k nej pripájame vedomie šírkovvej dimenzie a chôdzou pripájame ešte vedomie výškovvej dimenzie.

Teraz si spätným pohľadom zrekapitulujme všetko, čo som tu o trojrozmernosti povedal:

V akte videnia, ktorý bezprostredne patrí k zmyslovo nervovej organizácii hlavy, vychádzame z už hotovej dvojrozmernosti (bez toho, že poznáme jej pôvod), ku ktorej pripájame tretiu dimenziu hĺbky, ktorú vedome vytvárame sami.

V uvoľnenom pohybe rúk, ak dávajú výraz rytmickej sústave, nie sústave výmeny látok, ku ktorej bezprostredne patria a z ktorej sú akosi uvoľnené, v tomto uvoľnenom pohybe rúk

vedome prežívame dve dimenzie:

- dimenziu hĺbkovú (prekrižením rúk napodobňujeme akt videnia)
- dimenziu šírkovú, ktorú pripájame k hĺbkovej ako vedome vytvorenú

Výšková dimenzia je tu akosi už hotová (bez toho, že poznáme jej pôvod), ako v akte videnia vychádzajúca dvojrozmernosť.

Až vo vlastnom organizme končatín, bezprostredne nležajúcejmu sústave výmeny látok, ktorému u človeka porozumieme len štúdiom tej látkovej premeny, ktorá sprevádza chôdzu, až v tejto tretej sústave orgánov chôdze dospievame k poznaniu všetkého, čo predstavuje trojrozmerný priestor.

Ak chceme teraz schematicky nakresliť dimenzionalitu toho, čo sa deje prostredníctvom vlastnej organizácie končatín, potom musíme dimenzionalitu študovať na akte chôdze, viazaného na kosti nôh. Potom tiež budeme môcť povedať:

Na akte chôdze (kroku) si rozumovo uvedomujeme konanie vo všetkých troch dimenziách (dve nohy vedľa seba = šírková dimenzia, krok vpred = hĺbková dimenzia, zdvíhanie kráčajúcich nôh = výšková dimenzia).

To znamená, že akt chôdze môžem schematicky nakresliť tromi plnými čiarami súradníc.

Zostáva ešte uviesť nasledujúce úvahy, aby sme mohli dospieť k niečomu mimoriadne dôležitému:

Jediným plne zreteľným predmetom nášho bdelého vedomia je v podstate len to, čo je dané našim životom predstáv.

To, čo je dané naším citovým životom, to už do nášho vedomia nevstupuje tak zreteľne, s takou jasnosťou. V ďalšom priebehu týchto úvah ešte uvidíme, že city nemajú vo vedomí väčšiu intenzitu, než sny. Sny sú však nášmu vedomiu reprodukované plne vedomým životom predstáv, takže vlastne vstupujú do vedomia ako jasné predstavy. Podobne aj city sú bdelému vedomiu reprodukované predstavami, ktoré ich vyjadrujú. Samotné city teda majú vo vedomí len šerú intenzitu snového života, sú však prostredníctvom predstáv uskutočnené vo vedomí zreteľnými.

Úplne v podvedomí zostávajú v podstate len impulzy a akty našej vôle.

Nuž, čomu vlastne vďačíme za to, že o svojej vôli vôbec niečo vieme?

O samotnej vôli, pokiaľ ide o jej podstatu, vo svojom obvyklom poznaní nevieme celkom vôbec nič. To nech je, chcel by som povedať, tiež doložené napríklad v psychológii Theodora Ziehena (1862-1950, psychológ), ktorý vo svojej "Fyziologickej psychológii" nehovorí v podstate o ničom inom, než len a len o živote predstáv.

Skutočnosť, ktorú som vám tu práve predviedol, že citový život je viazaný na rytmický organizmus, odkiaľ vyžaruje do života predstáv, naznačuje Theodor Ziehen veľmi abstraktne: "My, ako psychológovia, vlastne môžeme sledovať iba život predstáv, v ktorom nachádzame niektoré predstavy s citovým zafarbením."

Takto však, podľa Ziehena, by boli city akosi len vlastnosťou predstáv. Podobné ilúzie pochádzajú odtiaľ, že učený psychológ vlastnú ľudskú organizáciu vlastne vôbec nechápe, lebo 'sa chová tak, ako som vám to práve opísal, nie tak ako to predpokladá Ziehen. Pretože sú city viazané na polovedomý rytmický organizmus, zostávajú v akomsi polovedomom stave sna tiež v pozadí zodpovedajúcich predstáv.

Úplne v nevedomí zostáva podstata vôľových aktov, o ktorých sa učení psychológovia spravidla už ani nezmieňujú. Ak čítame zvláštne vývody Theodora Ziehena o činnosti voľovej, nahliadneme, že pozorovacej schopnosti týchto psychológov vnútorná činnosť vôle úplne uniká. My tu neskôr dospejeme tak ďaleko, že si budeme môcť povedať, aká vôľa vlastne je.

Premetom nášho pozorovania zvyčajne nie je nič iné, než výsledný vonkajší prejav spontánneho aktu. Vnútornú podstatu spontánneho aktu nepoznáme, takže nevieme čo sa deje, keď voľový impulz pohybuje napríklad našou rukou. To jediné čo pozorujeme, je pohybujúca sa ruka. Uvedomujeme si len túto neskoršiu vonkajšiu skutočnosť, ktorú vnímame ako predstavu. Pretože akty našej vôle sprevádzame predstavami, môžeme pozorovať aspoň tieto prejavy vôle, nie samotnú vôľu. Vôľa je nám v skutočnosti sprostredkovatná organickou výmenou látok a s ňu súvisiacou sústavou končatín. To znamená, že duševnému vôľovému aktu telesne zodpovedá sústava údov a výmeny látok, ktorej činnosť sa v podstate odohráva nevedome, ktorá nám však napriek tomu prostredníctvom chôdze odhalila trojrozmernosť.

Trojrozmernosť teda, vzhľadom na spôsob svojej realizácie, vlastne nemôže byť predmetom obvyklého poznania (empirického a matematického). Ako sme si ukázali a ako ešte uvidíme, odhaliť trojrozmernosť môžeme len vtedy, pokiaľ sme schopní pozerat' do nášho spontánneho života s rovnakou jasnosťou, s akou si uvedomujeme náš život predstáv.

Takúto schopnosť však nemá naše obvyklé poznanie, ale ako ešte uvidíme, len poznanie duchovno-vedecké, od ktorého sme sa už dozvedeli, že reálne, aj keď podvedomé prežívanie trojrozmernosti spočíva na celkovej súčinnosti človeka, na všetkom, čo žije v jeho sústave končatín a výmeny látok.

A čo sa potom s trojrozmernosťou deje ďalej?

Voľovou sústavou končatín je trojrozmernosť vyzdvihnutá z podvedomia do polovedomia v oblasti rytmickej, kde je z nej plne reálne prežívaná len dvojrozmernosť (prekrižením a krúžením rúk uvoľnených zo sústavy končatín), zatiaľ čo tretia výšková dimenzia sa tu stáva obyčajnou abstraktnou čiarou. V organizácii nervovo-zmyslovej, sa abstraktnými čiarami stávajú dve dimenzie, výšková a šírková. V hlave, ako orgány nášho obvyklého poznania, môžu byť tieto dve dimenzie už len myslené rozumom, môžu byť vyjadrené len abstraktne rozumovo. Iba tretiu hĺbkovú dimenziu tu môžeme prežívať plne reálne, iba o nej máme v hlave, chcel by som povedať, ešte slabé reálne vedomie. A práve len tým, že máme v hlave toto slabé vedomie hĺbkovej dimenzie, sme vôbec schopní aj v obvyklom vedomí ešte niečo vedieť o realite dimenzií. Keby sa aj táto hĺbková dimenzia, ktorú vlastne môžeme riadne študovať len pri akte videnia, stala skrze niektorú našu telesnú organizáciu tiež abstraktnou, potom by nám z troch reálnych dimenzií zostali len tri abstraktné čiary. Potom by sme už nemali možnosť prísť na to, že tieto tri abstraktné čiary vôbec nejako súvisia s realitou. Tu teda môžete vidieť, ako v ľudskej organizácii dochádza k zabstraktňovaniu reality následkom telesného konania samotného človeka.

Okrem iného som uvedeným poukázal aj na niečo, čo je úplne nereálnym spôsobom prezentované Kantom. Kant totiž hovorí, že priestor so svojimi tromi dimenziami je v ľudskej organizácii už vopred prítomný.

(Immanuel Kant 1724.1804: "Kritika čistého rozumu", časť "O priestore", 2. vyd 1787.)

Ľudská organizácia vraj tieto svoje subjektívne zážitky s trojrozmernosťou prenáša aj na vonkajší priestor.

Nuž, ako Kant ku svojej jednostrannosti vôbec dospel?

Kant dospel k jednostrannosti, pretože nevedel, že to, čo skrze nervovo-zmyslovú organizáciu prežívame len ľahkým naznačením zvyšku realnej hĺbkovej dimenzie, čo si však vykladajú spravidla len abstraktne, to je v podvedomí prežívané plne reálne. Ak je to reálne z podvedomia vynášané do vedomia, stráca to postupne niečo zo svojej plnej reálnosti, až sa to stane úplne abstraktným, s výnimkou onoho maleho zvyšku plnosti hĺbkovej dimenzie pri zaostrovaní pohľadu našich očí.

Trojrozmernosť prežívame skrze svoju vlastnú ľudskú organizáciu (Teda nie skrze priestor). Plne reálne existuje len vo voľovej duševnej sústave, ktorej fyziologicky zodpovedá sústava končatín a výmeny látok. Pre dnes obvyklé vedomie je trojrozmernosť v podstate nedostupná. Postupne si ju však uvedomujeme aspoň abstraktne, pomocou matematicko-

geometrických priestorových konštrukcií.

Nuž, uvedeným som vám chcel najskôr ukázať príklad metódy, ako sa duchovná veda môže zaoberať ľudskou činnosťou. Duchovná veda nezostáva stáť u abstrakcií priestoru a času či u apriornosti v Kantovom zmysle. Duchovná veda sa skutočne zaoberá konkrétnym človekom, čím dospieva k poznaniu, ako je tomu vlastne s realitou v človeku.

Chcel som vám podať práve tento príklad vlastného významu priestoru, ktorý budem ešte ďalej rozvádzať a ktorý nás zavedie po všetkých stránkach do presnejšieho poznania podstaty matematickosti. O tom ďalej až zajtra.